

Bedankt voor het downloaden van dit artikel. De artikelen uit de (online)tijdschriften van Uitgeverij Boom zijn auteursrechtelijk beschermd. U kunt er natuurlijk uit citeren (voorzien van een bronvermelding) maar voor reproductie in welke vorm dan ook moet toestemming aan de uitgever worden gevraagd.

Boom

Behoudens de in of krachtens de Auteurswet van 1912 gestelde uitzonderingen mag niets uit deze uitgave worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand, of openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch door fotokopieën, opnamen of enig andere manier, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

Voor zover het maken van kopieën uit deze uitgave is toegestaan op grond van artikelen 16h t/m 16m Auteurswet 1912 jo. Besluit van 27 november 2002, Stb 575, dient men de daarvoor wettelijk verschuldigde vergoeding te voldoen aan de Stichting Reprorecht te Hoofddorp (postbus 3060, 2130 KB, www.reprorecht.nl) of contact op te nemen met de uitgever voor het treffen van een rechtstreekse regeling in de zin van art. 16l, vijfde lid, Auteurswet 1912.

Voor het overnemen van gedeelte(n) uit deze uitgave in bloemlezingen, readers en andere compilatiewerken (artikel 16, Auteurswet 1912) kan men zich wenden tot de Stichting PRO (Stichting Publicatie- en Reproductierechten, postbus 3060, 2130 KB Hoofddorp, www.cedar.nl/pro).

No part of this book may be reproduced in any way whatsoever without the written permission of the publisher.

info@boomamsterdam.nl
www.boomuitgeversamsterdam.nl

as does catastrophic destructiveness' (Eigen, p. 90).

Alle andere hoofdstukken zijn eveneens boeiend, zeker voor diegenen die aan een jongere generatie analytici en niet-analytici het bijzondere gedachtegoed van Bion willen doorgeven. Het is hoopvol via het boek te vernemen dat de ideeën van Bion (naast de voor de hand liggende landen van West-Europa, Noord- en Zuid-Amerika) ook op vele andere plaatsen in de wereld onderwezen worden, zoals in Rusland (door Robert Harris), Oekraïne (door Igor Romanov), China (door Lee Rather) en Zuid Afrika (door Dawn Farber). In de bijdrage van Meg Harris Williams, de redacteur van het boek, lezen we bovendien dat zij in 1983 betrokken was bij het project een film te maken over Bions *Memoire of the future*, met scènes uit *The long weekend*. Dit idee ontstond in de creatieve geest van een jonge psychoanalyticus uit Bombay, Udayan Patel, en zijn vriend Kumar Shahani, een briljante art-filmregisseur. In 1979 had Bion zijn akkoord gegeven voor een interview met hem in India, maar overleed kort ervoor. Meg Harris Williams werd gevraagd het script van de film samen met Kumar Shahani te schrijven. Het grote enthousiasme van vele psychoanalytici zowel in India, als in het Verenigd Koninkrijk en ook in Noord-Amerika, stuitte op financiële problemen en de film kon niet worden afgewerkt. Nu de interesse in *A memoir of the future* opnieuw groeit, hoopt men dat er voldoende fondsen gevonden kunnen worden om dit project tot een goed einde te brengen. Voor de ongedulden is het wellicht handig te weten dat Michael Eigen, een van de eerste sponsors, de onvoltooide film op YouTube heeft geplaatst. De film had oorspronkelijk ook een opleidingsdoel en zou een bijkomende esthetische ervaring kunnen leveren. Meltzer benadrukte immers hoe Bion (meer naar het einde toe en vooral dan in zijn boek *A memoir of the future*) een esthetische oriëntatie binnenbracht in zijn gedachten. De film zou dan ook een mooie aanvulling zijn voor dit inspirerende opleidingsboek,

maar ook anderen uitnodigen te blijven denken en psychisch te groeien.

De <derde> in de partnerrelatie

Bespreking van

Giulio Cesare Zavattini, Barbara Bianchini, Marina Capello, Maria Adelaide Lupinacci, Fabio Monguzzi & Lidia Vitalini (2015).

Talking with couples — Psychoanalytic psychotherapy of the couple relationship.

Londen: Karnac Books. ISBN 978 1 78220 117 5, 117 pp., £ 23,99

HANSA VAN RAMSHORST

De zeven Italiaanse auteurs van *Talking with couples* maken deel uit van een groep psychoanalytisch psychotherapeuten die de ontwikkelingen in individuele, partnerrelatie- en systeemtherapie bestudeert.

Onder leiding van Giulio Zavattini, professor aan de Sapienza Universiteit van Rome, psychoanalyticus en systeemtherapeut, heeft deze groep een studieuomgeving gecreëerd om klinische ervaringen en theoretische kennis internationaal uit te wisselen. Vanuit hun psychoanalytische achtergrond willen zij ontwikkelingen in de psychodynamische systeemtherapie stimuleren.

Het boek is opgebouwd uit vijf delen en beschrijft de geschiedenis en ontwikkelingen in de systeemtherapie en in het bijzonder die van de psychoanalytische partnerrelatietherapie. Als gevolg van de bijdrage door meerdere auteurs is enige overlap tussen de hoofdstukken helaas onvermijdelijk. Een belangrijk punt is dat de focus van de klassieke psychoanalytische benadering, interpretaties en reconstructies uit het verleden, wordt verlaten en vervangen door een benadering waarin wat er zich in het hier en nu tussen de partners afspeelt centraal staat. Uitgangspunt hierbij is de com-

binatie van de relationele en intersubjectieve referentiekaders. Immers, ieder individu heeft zijn eigen werkelijkheid en beleving die verschillen van die van de ander, en die, al of niet bewust, zowel in de relatie met de therapeut als tussen de partners onderling actueel, c.q. opgevoerd, kunnen worden.

De rode draad in het boek is dat de partnerrelatie een eigen identiteit heeft die, samen met de identiteiten van beide partners, een driehoek vormt. Deze door de beide partners gecreëerde identiteit, een 'depot' van afgesplitste gevoelens van de partners, speelt een grote rol in de onderlinge interactie.

Het begrip 'projectieve identificatie' komt uitgebreid aan de orde en wordt belicht als zowel een intrapsychisch als een interpersoonlijk proces. Dit houdt een verschuiving in van de eerdergenoemde klassieke psychoanalytische benaderingen naar intersubjectieve interpretaties van de partnerrelatiedynamiek. In de partnerrelatiecontext, met de beschreven driehoek van identiteiten is het herkennen van projectieve identificatie een belangrijke taak voor de therapeut. Hij of zij moet een conditie bieden om via reciprociteit bij het uitwisselen van gevoelens het mentaliserend en reflecterend vermogen van de partners te vergroten. Ter onderbouwing van dit proces worden onder andere de theorieën van Klein (projectieve identificatie), Bion (alfa-functie, rêverie en container-contained), en Ogden (intersubjectieve analytische derde) gebruikt.

Een belangrijk onderdeel hierbij is het verhelderen van wat er zich in de dynamiek tussen de partners afspeelt. De therapeut doet dit door te onderzoeken wat de individuele partners van zichzelf onbewust onderbrengen in de partnerrelatie-identiteit. Om dit proces in constructieve banen te leiden is het van belang dat de therapeut voldoende veiligheid biedt om de partners zich begrepen te laten voelen. De auteurs introduceren een nieuw gezichtspunt door de therapeut in de psychische driehoekconfiguratie de plaats van de partnerrelatie-iden-

titeit in te laten nemen. In deze constellatie is het van groot belang dat hij of zij zicht heeft op de eigen tegenoverdracht.

Het gevaar 'getrianguleerd' te worden, dat wil zeggen verleid om bondgenoot te worden van een van de partners tegen de andere, of de neiging te veroordelen, ligt altijd op de loer en wordt aan de hand van casuïstiek op levendige wijze geïllustreerd. De techniek van de interpretaties behelst zowel het uitdrukken van de individuele als de gedeelde dynamiek. De techniek biedt ook inzicht aan de partners door het leren herkennen van aspecten van hun eigen subjectiviteit die afgesplitst in de partnerrelatie zijn ondergebracht.

Deze wijze van interveniëren heeft valkuilen omdat de overdracht complex is. De overdracht speelt op twee niveaus: tussen de partners samen en de therapeut, en tussen de partners individueel en de therapeut. Alles wat in de partnerrelatie, de derde identiteit, aan niet gedifferentieerde emoties gedeponneerd wordt, zal door de therapeut in zijn rol als 'psychische' container, gemetaboliseerd worden om ze betekenis te geven en er gedachten over te kunnen ontwikkelen. Het beoogde eindresultaat is dat de partners inzien dat naast hun individuele identiteit, de partnerrelatie ook een identiteit heeft, die door hen beiden is gecreëerd. Met dit inzicht zouden zij de functie van de therapeut kunnen overnemen en elkaars gevoelens wederzijds gaan begrijpen en reguleren.

De auteurs concluderen dat het intrapsychische van beide partners onlosmakelijk van invloed is op hun interactie met elkaar. Hun wederzijdse beïnvloeding en affectregulatie bepalen de aard en kwaliteit van de partnerrelatie. Daar waar het problematisch wordt tussen de partners en de relatie in gevaar is kan de therapeut met zijn subjectieve respons en betekenisgeving, in de positie van de 'partnerrelatie-identiteit', nieuwe inzichten en ervaringen bieden die de interactie tussen de partners kunnen beïnvloeden of verbeteren. De partners wordt op deze wijze 'in vivo' de mogelijkheid geboden om via de

therapeut te beleven wat zij afsplitsen en onderbrengen in de partnerrelatie. Zo ontwikkelen ze het vermogen de emoties van de ander beter te begrijpen.

De samenstellers van het boek hebben een heldere koppeling gemaakt tussen de theorie en het klinische werk via sprekende en illustratieve vignetten. Dit komt de leesbaarheid van het boek ten goede. De artikelen bieden in theoretische zin weinig nieuwe inzichten. In vergelijking met recente literatuur over dit onderwerp, zoals bijvoorbeeld Ringstroms *A relational psychoanalytic approach to couples psychotherapy* (2014), wordt de theorie minder diepgaand besproken. Vernieuwend voor mij is de creatieve uitwerking van het idee de therapeut een actieve rol te laten innemen bij de verkenning van de 'binnenwereld' van de partnerrelatie door de (tijdelijke) invulling van de partnerrelatie-identiteit. Het is een even boeiende als ingewikkelde invalshoek, die enerzijds verrijkend kan zijn om de vaak complexe problematiek tussen partners beter te begrijpen, maar anderzijds ook veel inzicht van de therapeut vraagt om de interactie van meerdere binnenwerelden te kunnen ontrafelen en begrijpen.

Fenomenologie versus metapsychologie?

Bespreking van

Mark Leffert (2016 [2015]). *Phenomenology, uncertainty, and care in the therapeutic encounter*. Hove/New York: Routledge. ISBN 978 0 415 81260 3, ix + 208 pp., £ 31,99

MICHEL THYS

De Californische analyticus Mark Leffert maakt het in de eerste zin van zijn derde boek meteen duidelijk: deze uitgave beoogt een radicaal en subversief boek te zijn. En na lectuur moet ik zeggen: dat is het inder-

daad, het ondermijnt met name zo goed als de hele psychoanalyse. Maar niet getreurd: wat er dan overblijft, is wat psychoanalyse volgens de auteur 'eigenlijk' is of zou moeten zijn. Het laatste van de zeven hoofdstukken is dan ook getiteld: *So what is psychoanalysis, really, and what are its therapeutic goals and actions?* In de zes hoofdstukken die daaraan voorafgaan slooft Leffert zich uit om te laten zien in wat de psychoanalyse zich vergist heeft, wat ze schromelijk heeft verwaarloosd, wat ze maar niet wil begrijpen, of wat ze al decennia lang wérkelijk doet, maar niet wil toegeven. Het is een zeer complex boek, waarin het betoog naar alle kanten schiet, met soms interessante en soms verwarrende en overbodige excursies, maar dat zich in een aantal hoofdlijnen laat samenvatten.

Het hele boek is een aanklacht tegen de 'metapsychologie', niet een bepaalde metapsychologie, maar metapsychologie als zodanig. Uiteraard geldt dat voor de oude freudiaanse theorie — die is volgens de auteur samen met, volgens hem, vele andere immers al lang doodverklaard — maar nadien kwamen er alleen maar nieuwe metapsychologieën, zoals de kleiniaanse en de zelfpsychologische, die geen haar beter waren. Sinds het ontstaan van de psychoanalyse is er nog geen enkele theorie ontwikkeld die door een meerderheid van de analytici blijvend gedragen wordt, maar ook als dat wel zo zou zijn geweest, heeft nog geen enkele theorie de test van de verifieerbaarheid doorstaan. Geen enkele van deze theorieën stijgt uit boven het niveau van lokale onstabiele kennisgehelen die door de tijd heen ten onrechte de status van geldige theorie hebben verworven. Zelfs de intersubjectieve relationele school schiet, ondanks haar verdienstelijke paradigmawissel, tekort in het consequent doordenken van haar nieuwe inzichten. Niet alleen vanwege deze fundamentele ongegrondheid is het daarom beter afstand te nemen van welke metapsychologie ook, maar ook en vooral omdat het hanteren van theorie stórend is in ons analytische werk. Analytici